GeniaaL gedacht

ADHEMAR BULTHEEL

Adhemar Bultheel is professor-emeritus aan de Faculteit Ingenieurswetenschappen, verbonden aan de Afdeling Numerieke Analyse en Toegepaste Wiskunde van het Departement Computerwetenschappen. Hij heeft jarenlang opleidingsonderdelen in de toegepaste wiskunde gedoceerd en is dan ook een vaste waarde in de herinneringen van vele alumni.

Vandaag is het schermgebeuren van TikTok tot televisie een fluïde verzameling geworden met verschillende gradaties in format, schermgrootte en kwaliteit.

PULP

Ik herinner me nog hoe ik als kind op het naaimachinemeubel klom om maar dichter bij de radio te komen die op een schap erboven stond. Het was een oude Telefunken met drukknoppen waarmee je de golflengte kon kiezen van *lange* over *mittel* en *kurz* tot UKW, de *Ultra Kurze Welle*. Die radio had een afstemmings-indicator die met een groen oog aangaf hoe zuiver de ontvangst was en dat slangenoog keek me indringend aan terwijl ik gebiologeerd met al mijn aandacht het luisterspel volgde dat, ondersteund door de nodige bruitage, me de indruk gaf dat ik midden in het verhaal zat en de spannende momenten meebeleefde. Het was een soort audio-boek dat niet gewoon werd voorgelezen, maar auditief uitgevoerd door meerdere stemacteurs. Oortjes bestonden nog niet zodat ik, als het stil moest zijn, met een oor tegen de luidspreker en het volume heel laag toch nog kon luisteren. Dat was geen probleem want stereo bestond nog niet, dus de voetstappen van links naar rechts horen voorbijkomen was er niet bij. Je kon ze enkel horen verdwijnen in de verte.

Tegenwoordig zijn er podcasts die een verhaal vertellen en een beetje in de buurt komen van zo'n luisterspel, maar de term podcast dekt een veel bredere waaier aan vormen van aandachtsfuiken en sommige ervan zijn zelfs te bekijken. Zolang het een relevant verhaal is, is er geen probleem. Maar wat als de podcastmakers zichzelf of hun gepalaver belangrijker vinden dan het on-verhaal dat ze brengen en in beeld een aantal personages achter een microfoon uit hun nek zit te kletsen over een onderwerp dat buiten henzelf en de eventueel uitgenodigde BV waarschijnlijk weinigen interesseert? Het is geen luisterspel maar een afluisterspel.

Het spel zit hem namelijk in het afluisteren van een conversatie die zich afspeelt tussen een paar mensen die zich interessant zitten te zwetsen of zomaar wat aanmodderen omdat ze weten dat ze afgeluisterd en/of bekeken worden. De uitwas hiervan op steroïden is de human interest of reality-tv, waarbij onder het mom van een sociaal experiment, personen gevolgd worden die in een compromitterende situatie gedwongen worden, of, als de actoren zichzelf interessant genoeg vinden, gewoon hun privacy wel willen opgeven. In 1992 zong Springsteen *57 Channels and Nothing On*. Krijgen we weldra 570 AI-gegenereerde kanalen met nog minder 'on'?

En zo krijg je een overvloed aan kanalen die 24/7 televisie brengen zonder dat het nodig is om gedateerde romcoms, sitcoms, soaps, docu's en animatiereeksen, afgewisseld door reclame-boodschappen, steeds maar te moeten herhalen. Deze horror beleefde ik begin jaren zeventig van de vorige eeuw toen ik mijn eerste congres in de Verenigde Staten bijwoonde. Toen werd hier televisie gemaakt door de nationale omroep, die je kon ontvangen met een antenne op het dak en die slechts uitzond gedurende een paar avonduren zonder reclame. Zelfs dat was een heel avontuur want als de filmlas was gebroken moesten we, tot dat hersteld was, kijken naar een interludium waar we vissen in een aquarium konden zien zwemmen. In het hotel in de VS kon ik me toen al dag en nacht door reclame en gedateerde afleveringen van Bonanza en talkshows laten terroriseren, een voorsmaakje van wat nu met de straalstroom naar hier is overgewaaid.

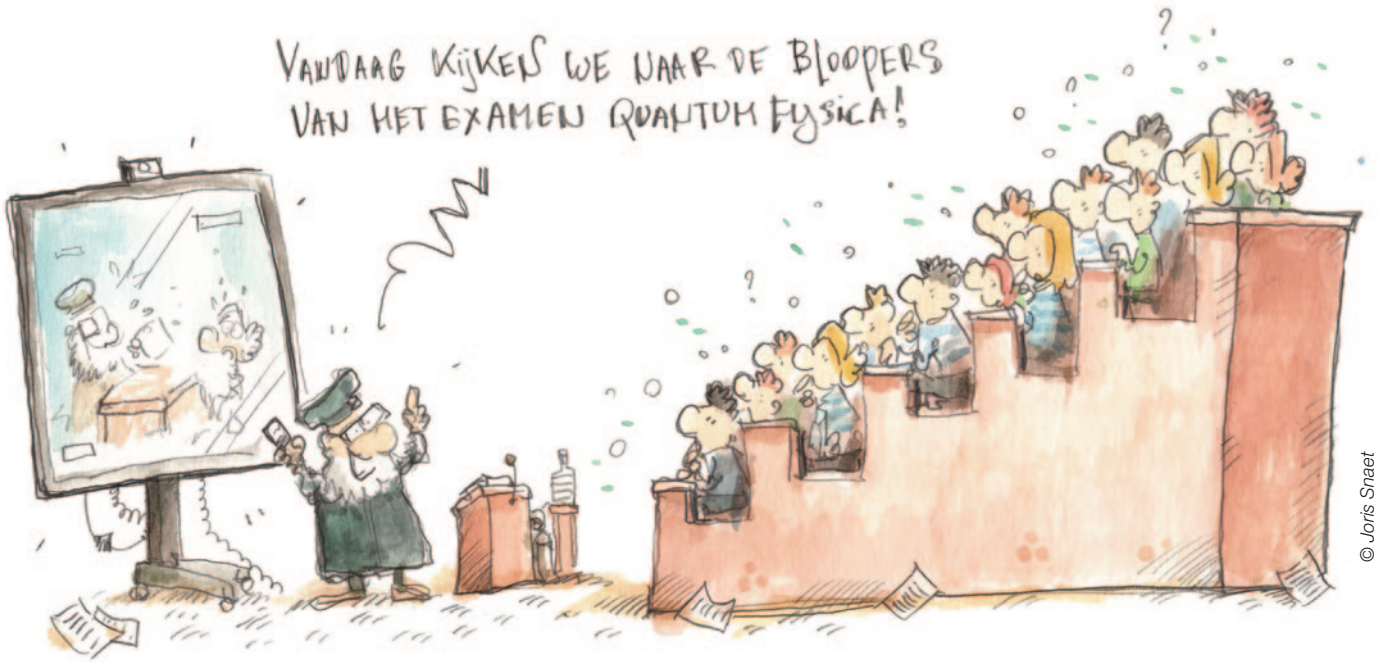

© Joris Snaet

Vandaag is het schermgebeuren van TikTok tot televisie een fluïde verzameling geworden met verschillende gradaties in format, schermgrootte en kwaliteit. Voor elk tv-product is er een veelvoud aan afgeleide producten: the making of, de bloopers, achter de schermen of gewoon nabespreken van wat er nu weer gebeurd is in de laatste aflevering(en). Was de ref of de trainer wel geschikt, wie is de mol of wie zit achter het masker, en wie doet het met wie in Thuis? Allemaal voorbeelden van MALM, 'micro aan en lullen maar', maar er zijn ook evenveel voorbeelden van CADMI, 'camera aan en doe maar iets'. En die 'iets' kan om het even wat zijn: doe maar gewoon da's al gek genoeg, verbouw een huis of je lichaam, zoek een partner, of probeer die van een ander af te snoepen, bak een taart of een poets of doe eens iets extreems of raars, je kan het zo gek niet bedenken. Ik vraag me soms af hoe humaan deze interest nog kan zijn. De pulpliteratuur uit de jaren '20 tot '40 van de vorige eeuw was een literair hoogstandje vergeleken met de audiovisuele pulp in de media vandaag. De toename aan informatieve of verhalende kwaliteit is omgekeerd evenredig met het kwadraat van de technische kwaliteit. Na lezen-luisteren-kijken is ongeveer het dieptepunt bereikt. Laat ons hopen dat de mensheid weer eens een kwaliteitsvol boek ter hand zal nemen, of, laat me dromen, het zelfs zal lezen zonder AI-samenvatting.

Nu kan een documentaire of een film heel informatief of ontspannend zijn, maar het blijft toch een passieve bezigheid. Het lezen is een activiteit waar je een zekere inspanning voor doet zodat de info ook beter opgeslagen wordt. Denk maar aan de gps-gebruiker die geen kaart meer leest. Als je die de weg moet wijzen zonder dat die een mentale kaart kan oproepen is dat onbegonnen werk. Brain rot doet wat het belooft.

Lezen traint je geheugen en concentratie-vermogen en vergroot je woordenschat. Er is natuurlijk de straattaal met nieuwe woorden die zo vluchtig zijn dat ze weer vergeten zijn voor ze door een meerderheid zijn opgepikt. Aan de andere kant zijn er schatten van oude(re) woorden die nog wel in boeken te vinden zijn, maar die, als niemand ze leest, ook niet meer gebruikt worden en dus uit de woordenschat zullen verdwijnen. Volgens een wetenschappelijke studie van 2016 is er zelfs een correlatie tussen lezen en langer leven. Ik laat hierbij de causaliteit in het midden, want misschien lezen mensen meer naarmate ze ouder worden of stammen oudere mensen nog uit een periode dat er gelezen werd. Met causaliteit moet je voorzichtig zijn.

Sinds de oude Grieken werden grammatica, retorica en logica als deel van het trivium, naast de muziek en de wis- en sterrenkunde van het quadrivium als onontbeerlijk gezien voor de ontwikkeling. Dus debatteren en teksten analyseren was iets essentieels. Ook nu nog worden onze kinderen geëvalueerd op begrijpend lezen. Dus deelnemen aan een debat en teksten lezen en begrijpen zijn essentiële vaardigheden, maar het getrol dat krioelt van de spellingsfouten op de sociale media en het volgen van hersenloos gezwets achter een microfoon lijkt me geen manier om dat te onderhouden of die vaardigheid te ontwikkelen.

De aangescherpte activiteit van de hersenen bij het lezen verhoogt het analytisch vermogen, je empathie en inzichten in culturen en gebeurtenissen, veel meer dan bij het passief consumeren van audiovisuele (des)informatie. De pulpmedia kunnen echter een negatieve of zelfs schadelijke invloed hebben, met slaapgebrek, stress en burn-out tot gevolg. En vooral, het is dodelijk voor de creatieve verbeelding.

Een nadeel zou zijn dat veellezers last krijgen van prosopagnosie of gezichts-blindheid omdat gezichten worden opgeslagen in de fusiforme gyrus in de hersenen waar ook een visueel woordenboek wordt bewaard waardoor we woorden herkennen bij het lezen zonder ze letter per letter te moeten spellen. De hersenen zijn nu eenmaal eindig. Ook dat zou een voordeel kunnen zijn als we zo af en toe eens iemand niet herkennen. Zo was er de student die ooit bij mij een examen van numerieke wiskunde kwam afleggen, maar tijdens het mondelinge deel protesteerde omdat ik een vraag had gesteld over een stuk dat hij niet moest kennen. Na enige tijd kwamen we tot de vaststelling dat hij het vak gevolgd had bij een collega en dus niet bij mij moest zijn. Misschien was zijn prosopagnosie wel het gevolg van veellezerij.